INSEMNĂRI

Teatrul francez

Toată mişcarea culturală a Franţei e concentrată la Paris şi e făcută mai mult pentru străinii bogaţi, cari vin şi pleacă. Spiritul francez e mult mai puţin frivol, mai grav, mai candid de cât în sutele de piese ale teatrelor de boulevard, pe cari alte oraşe le reiau, închipuindu-şi că înfăţişează colţuri reale din viaţa franceză.

Scris pentru străini, teatrul parizian începe de la o vreme să fie scris de străini. Piese ca „Şcoala cocotelor" sau „A opta nevastă a lui Barbă Albastră" sânt datorite, cea dintâi unor greci, cea de a doua unui evreu-polonez.

Pseoudonimele sânt bineînţeles, tot ce poate fi mai franţuzesc. Alfred Savoir sau cum îi chiamă pe autorii delicioasei comedii care e „Şcoala Cocotelor".

Cum cele mai multe teatre pariziene au scopuri pur comerciale, e firesc ca tearele de avangardă să treacă printr'o mare criză.

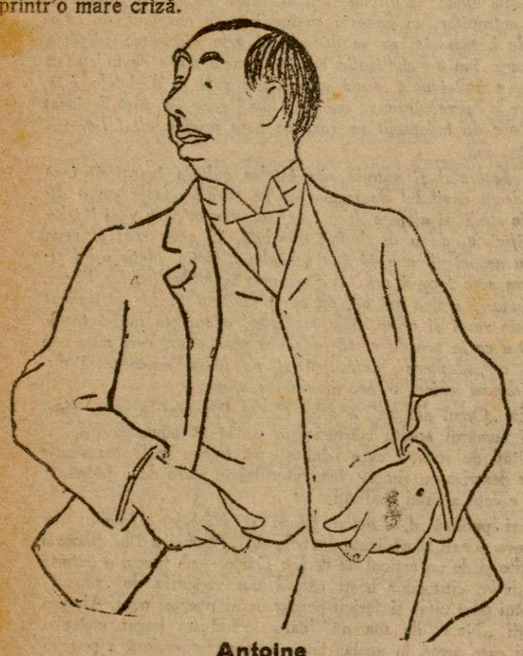

Antoine

Arta adevărată nu poate prinde vad, în capitala lumii. Cei cari plătesc sunt străinii... Străinii cari vin la Paris sunt bogaţi. Bogaţii socotesc teatrul un divertisment. Se duc să se amuze, să vadă femei frumoase, cât mai elegant îmbrăcate, cât mai frumos desbrăcate. Se duc să cunoască verva galică, spiritul parizian, în aşteptarea supeului copios, stropit cu vinuri generoase şi focuri de briliante. Teatrul nu trebue să fie mai puţin femenin ca o stridie, mai puţin pipărat ca un „Homard à l'americaine", mai puţin spumegător ca o cupă de şampanie.

La teatrele cari sânt o învăţătură, o artă, o înălţare, ne ducem noi aştia cari mâncăm „boeuf au gros sel" în cartierul latin; noi însă nu plătim că suntem esteţi de meserie, iar estetica noastră n'ajunge să hrănească trupul şi să uşureze chiria şi celelale cheltueli ale învăţătorilor....

* * *

Aceşti învăţători — **Antoine, Gémier, Lugne-Poe,** iar acum în urmă **Jaques Copeau, Pitoeff, George Batty** — care a fost nevoit să-şi închidă teatrul „La chimère" şi să se angajeze director de scenă la Odeon — se luptă cu tot soiul de greutăţi, cu indiferenţa generală a publicului şi cu scumpetea materialului technic.

Munca şi sacrificiile lor, nu sunt luate în seamă decât de intelectuali.

Şi totuşi, ce mari servicii au adus dânşii teatrului francez !...

In vreme ce la Lessing-Theater din Berlin criticul Otto Brahm, dădea prin severitatea decorului şi adâncimea sufletească a personagiilor ibseniene, o directivă sănătoasă vieţii teatrale berlineze, „Antoine", fonda la Paris, teatrul Liber, descoperea marea pleiadă a scriitorilor cari dau fala Franţei contemporane şi impunea actorilor un joc sobru, omenesc, iar montărei tonul realist, amănuntul pitoresc, în care vibra viaţa adevărată.

Predilecţiile sale pentru realism însă, l'au făcut ca, în piesele de costum, cu tablouri multe, cu atmosferă de avânt şi de lirism, să nu reuşească pe deplin: îi lipsea fantezia.

Montările lui Shakespeare şi Goethe, n'au însemnat sub mâna lui Antoine, un prea mare progres, faţă de ceia ce se făcea la Opera mare, Opera comică sau Comedia Franceză.

De asemeni dramaturgii simbolişti ai Franţei, n'au avut în Antoine, un înţelegător şi un sprijinitor.

Pentru operile lor îndrăzneţe şi totuşi discrete ca şi pentru prezentarea scriitorilor caracteristici de peste hotar a trebuit solicitudinea lui „Lugné-Poe", omul cult, umblat în lume şi cu spiritul larg deschis frumuseţilor străine, care, conducând teatrul ambulant, „L'Oeuvre", lansează câţiva mari poeţi dramatici din literatura nouă şi reprezintă pe Ibsen, Strindberg, d'Annunzio, etc... în decoruri de un stil variat, după cerinţele piesei.

Exuberant şi graţios, neastâmpărat şi plin de nerv şi de curiozitate, punând la contribuţie talentul pictorilor şi al muzicanţilor, lucrând cu mari figuraţii impetuoase, — Firmin Gémier, urmaşul lui Antoine la direcţia Teatrului Liber, numit acum teatrul „Antoine", realizează ceia ce marele său profesor lăsase în umbră: teatrul de fantezie, teatrul generos, cuceritor, teatrul pretutindeni, teatrul cu orice preţ.

La Lausana, Gemier înscenează spectacole măreţe, în aer liber, cu mii de participanţi şi retrageri cu torţe...

In timpul războiului, el reprezintă la Teatrul Antoine, „Neguţătorul din Veneţia", „Antoniu şi Cleopatra" de Shakespeare, „la finette et les butors" de Porché.

Pentru prima oară în Franţa Gémier desfiinţează rampa, aruncă lumina prin reflectoare, din sală, uneşte scena cu sala prin trepte, pe cari circulă, străbătând tot teatrul, personagiile piesii. Publicul, uimit şi entusiasmat, ia parte la spectacol şi aclamă pe inovator, al cărui merit e cu atât mai mare, cu cât, clădirea în care joacă e complect lipsită de spaţiu, de perfecţionări tehnice, iar parizienii sunt cei mai conservatori din Europa întreagă.

La Geneva şi Lausana am urmărit cu viu interes şi adâncă emoţie sforţările unui intelectual rus, tânăr şi sărac, care, cu concursul soţiei sale, delicioasa actriţă d-na Ludmila Pitoef şi al câtorva diletanţi şi actori necunoscuţi, realiza în decoruri simple şi impresionante, spectacole de artă pură.

„George Pitoef", scriitor, pictor, actor şi regizor de rasă, pe care Parisul l'a consacrat mai târziu, a jucat, în franţuzeşte într'o manieră cu totul personală „Locandiera" lui Goldoni, „Cetatea moartă" de d'Anunnzio, „Le temps est un songe" de Lenormand, „Hamlet" şi „Macbeth" de Shakespeare şi altele, printre cari o foarte curioasă „Histoire d'un soldat", cu muzica de Egor Strawinsky.

Intelectual neurastenizat şi om de acţiune, George Pitoef este o minunată manifestare, a admirabilei rase slave; el are acum direcţia artistică a teatrului „Champs Elysées" şi împreună cu Jaques Copeau, directorul lui „Vieux Colombier" reprezintă speranţele tinerei literaturi, dorul de-o artă nouă, plină de adevăr, profunzime şi lipsită de mercantilismul care înăbuşă din zi în zi mişcarea teatrală contimporană.

VICTOR EFTIMIU

Contribuţii la istoricul „Junimei" dela Iaşi

Corespondenţa lui N. Gane cu d-l Iacob C. Negruzzi

publicată de GH. CARDAŞ

Iassi 7 Iunie 1885.

Iubite Jacques !

Imi scrii că dintre toţi colaboratorii Convorbirilor numai Caragiali şi eu ne-am supărat pentru micele schimbări ce tu ca redactor ai făcut în scrierile noastre.

Mai întâi eu nu sunt supărat de loc şi nici nu voiu să-ţi adaog vre-o neplăcere pe lângă neplăcerile ce zici că întimpini acolo. Deasemine departe de mine de a gândi măcar, că toate schimbările n'au fost făcute cu cele mai bune intenţiuni, în scop de a condensa novela şi de a o face mai interesantă.

Nu tăgăduesc earăşi că cea mai mare parte din modificările introduse, le-aşi fi primit eu însumi cu bucurie, dacă mi le-ai fi pus în vedere, dar earăşi nu pot tăgădui că unele mi-au displăcut, poate fără cuvânt, şi că în momentul când me-am cetit novela m'am simţit **întru-cât-va, aşa zicând** necăjit, presupuind mai ales că Caragiali ar fi fost meşterul care a tăeat într'însa ca'n caşcaval.

Dar şi acel necaz me-a trecut de atunci, căci, înţelegi bine, n'am să mă sfădesc cu tine pentru asemine lucruri, şi prin urmare, pentru o regulă pe viitor posiţiunile noastre respective, nu e nevoe să încălecăm, nici tu pe drepturile tale de redactor, nici eu pe ale mele de autor, ci mai nimerit e să rămânem buni prieteni ca mai înainte, fiindcă între noi, Slava Domnului, nu sunt numai relaţiuni de redactor la autor. Mai sunt şi alte legături — din tinereţe care's mai trainice.

Să fie deci bine ştiut că eu nu-ţi contest ţie dreptul de a introduce **schimbări.** Ceeace doresc este să am o corectură, ca să le pot vedea şi aprecia. Ce vrei? Poate mai pun şi eu dela mine un **şi-i-şi.** De altfel fii sigur că, interesat fiind eu cel dinăi, ca novelele mele să fie bune, nu voi respinge schimbările, căci am de normă a ţinea samă de opinia altora şi cu deosebire de a ta, şi nici sunt, precum mă cunoşti, dintre acei îngâmfaţi şi plini de sine, care se cred autori mari, pentru că au sgârjat câte-va coli de hârtie. Trecând acuma la altele, te rog mai înştiinţează-mă cum stăm cu politica în Bucureşti şi ce impresiuni ai despre starea lucrurilor de acolo. Al tău amic

N. Gane

1899 Mai 16 Iuni.

Iubite Iacob,

Iţi scriu aceste rânduri în grădină sub un brad a cărui umbră şi miros par'că-mi dau sănătate. Iţi scriu ca să-ţi mulţumesc pentru respunsul tău prietenesc. Nici că mă aşteptam la mai puţin de la tine care mi-ai fost ca un frate. Sângele apă nu se face, şi ori ncotro părdalnica de politică a putut să îndrepte paşii noştri neexperimentaţi şi vecinic încurcaţi de păcătoşiile vieţii, totuşi n'a isbutit să despartă două inimi legate prin înrudirea de sânge, prin identitatea de simţiri şi prin o colegialitate literară de un sfert de secol. Acum la bătrâneţe nu era doar să ne sfădim şi să căutăm prieteni noi care nu se mai găsesc.— Par'că ieri erau acele timpuri când plini de sănătate şi de entuziasm, resturnam leşul noi doi şi numai noi doi, şi lucram pe întrecute la susţinerea drapelului nostru literar: **„Convorbirile".** Această lucrare senină şi neinteresată, chiar dacă nu a produs mari rezultate pentru posteritate, căci precum vedem şcoala nouă ne contestă ori ce merit, dar a avut pentru noi bunul de a ne lega împreună şi a ne procura oare de mulţumire sufletească care nu se uită. Ei! Dacă Dumnezeu ne-ar reda sănătatea şi vechia energie, cu ce drag aşi reîncepe lucrarea întreruptă a tinereţelor mele, singura care me-a plăcut între toate !... Incă şi acuma, când strivit de boală, stau culcat pe canapeaua mea din grădină şi ascult muzica gândacilor ce furnică în jurul meu, par'că-mi trece câte o suflare răcoritoare prin pept şi-mi vine să zic :

„tot e bine de trăit" — Dar întocmai ca pasărea rănită care nu-şi mai poate relua zborul, recad îndată în descurajare. Aşa îmi duc viaţa! — Mai mult cu lacrimile'n ochi; şi numai când şi când îmi vine câte o raze caldă de speranţe. Vine ca să dispară. Dar ia să lăsăm ideele negre la o parte. In lume este şi reu şi bine: adecă de ce numai răul me-ar fi rezervat? Cine ştie? Poate că'mi este scris să mai trăesc, să mai am zile bune ca odinioară, căci lui Dumnezeu i-a fi milă de copiii mei, şi atunci ear ne vom întâlni nu numai pe câmpul literar, dar pe toate câmpurile, pentru a nu ne mai despărţi. Şi fiindcă până la Dumnezeu trebue să ne ajutăm singuri, m'am hotărât ca odată cu soră-ta, Mitică Mavrocordat şi Anica Gane să plec şi eu la Viena spre a consulta celebrităţile medicale de acolo. O droae de bolnavi şi de ipohondri. O să ne susţinem şi să ne îmbărbătăm unii pe alţii. Când dai peste un „Hristachi Vălcărescu" mai slab în plăsele decât tine, de la sine par'că-ţi vine ceva curaj.

S'auzim de bine, iubite Iacob, şi să ne revedem sănătoşi şi chefoşi. Al tău vechi amic

N. Gane

Nepoatei sărutări de mâini.

Iaşi 2 Dechemvr. 1896

Iubite Jacques,

Eri a fost solemnitatea inaugurării teatrului naţional din Iaşi. Cu această ocaziune numele lui Costachi Negruzzi, părintele tău, a fost sărbătorit după cum se cuvinea. Fiind că ştiu că porţi un deosebit interes la ori ce mişcare literară sau artistică din oraşul tău natal, mă grăbesc a-ţi trimite programul serbărei dimpreună cu discursul meu.

Al tău ca un frate
N. Gane

Iţi trimit asemeni şi două poezii, una de Volenti şi alta de Ianov.

8]21 Oct. 1905 Iaşi.

Iubite Jacques,

Eşti rugat de comitetul erigerei statuei lui Alexandri, să bine voeşti a trimete câte-va rânduri spre a se însera în albumul comemorativ ce se pregăteşte pentru solemnitatea inaugurărei.

Numele tău nu trebue să lipsească din acest album, de oare ce până la moartea lui Alexandri ai fost, mai mult decât noi toţi, în cele mai strânse legături de prietenie şi colegialitate literară cu el. Ce vei scrie (poate să fie cât de puţin) trimete la adresa mea cel mai târziu până la 12 Octombrie curent.

Al tău ca un frate
N. Gane

Imi pare rău că banchetul proectat a căzut în baltă. Pârdalnica de politică e vinovată.

Pictorii noştri

Pictorul *Neculai Tonitză* şi-a amânat expoziţia pentru luna Ianuarie. Aproape ţintuit în scaun de-o boală pe care i-a lăsat'o ca amintire, îngrozitoarea tortură a unui prizonierat în ţara

TONITZA. — Vecina

bulgărească, el nu şi-a putut termina la timp şi-aşa cum ar fi voit lucrările necesare. Sânt câţiva ani de când nu mai expune decât doar la Arta Română, şi-acolo câte un număr restrâns

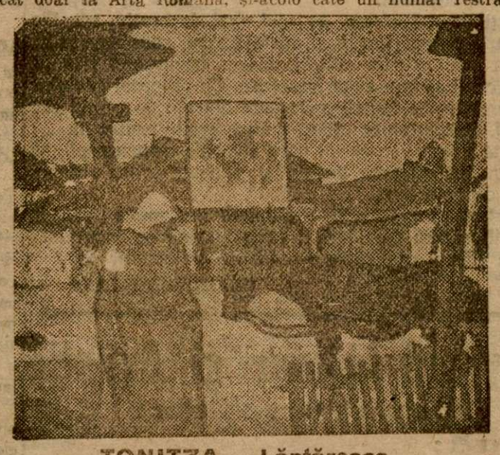

TONITZA. — Lăptăreasa

de bucăţi. E alci dovada unei conştiinţi artistice care-ar fi o pildă bună de urmat pentru tinerii noştri pictori.

Expoziţia lui din Ianuarie va fi, fără îndoială unul din acele evenimente plastice cari fac să graviteze în juru-le activitatea unui întreg sezon plastic. Căci N. Tonitză, artistul dublat de intelectualul subţire, nu-şi mărgineşte munca la făptuiri curente de artă, strânse în făgaşe fixate şi pornite prin alţii. O personalitate puternică şi nouă a răsărit şi s'a evidenţiat încă în expoziţia de acum trei ani.

In copiii aceia cu obraji ca petalele de trandafiri, pictaţi în culori calde şi fragede, cu linie decorativă de icoană bizantină, era făgăduiala unui drum nou. Puţinele tablouri dela expoziţiile Artei Române ni l'au arătat stabilit şi cei ce i-au văzut în taină sumedenia lucrărilor nearătate încă vor putea spune câtă cale a mai făcut încă pe drumul pe care a pornit şi ce artă de preţ îi va cuprinde expoziţia.

Corespondenţa lui Titu Maiorescu

către d. I. Petrovici *(Continuare)*

Bucureşti
27 Maiu 9 Iunie 1906

IUBITE DOMNULE PETROVICI 1)

Răspund la cele două întrebări ale d-tale:

1) Curentul filosofic în timpul studierii mele la Berlin (toamna 1858 până la Iunie 1861, cu intermitente călătorii la Paris pentru licenţa în drept) era pe de-oparte combaterea Hegelianismului prin profesorul chemat pentru aceasta şi influent la guvern A. Trendelenburg; alături de aceasta un rest de Hegelianism expirând, reprezentat prin bunul orator Karl Werder (care însă se mărginea să propue psichologie şi spirituale aplicări de estetică, pentru care ţinea şi conferinţe la Curtea Reginei Augusta), şi prin superficialul frazeolog Michelet, prof. extraordinar.

La plecarea mea din Berlin pentru a veni în ţară, în 1861, însuşi profesorul Werder m'a sfătuit să mă ocup de Schopenhauer pentru a ajunge prin el la Kant „Critica raţiunei pure" ca la un isvor ce va trebui din nou desfundat.

Ca să ai o idee de Trendelenburg, du-te la bibliotecă şi aruncă-ţi ochii în cartea lui *Logische Untersuchungen.* Iar pentru helegianismul berlinez de la 1860—61 cere tot la bibliotecă *Der Gedanke, philosophische Zeitschrift,* organul societăţii filozofica berlineze, din care făceam şi eu parte. In volumul I al acestei reviste (1 Oct. 1860) găseşti un articol (pag. 8) *Ueber die gegenwärtige Stellung der Hegelschen Philosophie.* In acelaş volum (pag. 250) o notiţă despre mine. (Insă eu nu eram încă profesor, de abia în Noembrie 1862 am fost numit la Iaşi). In aceiaş revistă Vol. II (pag. 112) o discuţie asupra unei conferinţe a mea, (pag. 123) o disertaţie a lui Lasalle, şi el membru al acelei societăţi şi pe atunci nu încă agitator socialist.

In vol. III (pag. 18) un articol al meu despre Herbartianul Cornelius... etc., etc...

2) In acel moment la Berlin, ca impresie generală în profesorime şi studenţime (în afară de acea vorbă inteligentă, dar individuală a lui Werder), Kantianismul nu era considerat ca o valoare de actualitate. Dar începea să se simtă influenţa lui Schopenhauer, şi cred că în urma aceştia şi în parte din cauza ei s'a redeşteptat (după vre-o 10—15 ani) preponderenţa kantiană şi în orice caz înlăturarea lui Fichte, Schelling şi Hegel, cu toate că acest din urmă a mai trăit — dar nu în specialităţi filozofice — prin şcolari de-ai săi foarte însemnaţi în mişcarea culturală a Europii între 1860 şi 1890, ca d. e. excelentul profesor de drept civil şi apoi ministru austriac Unger, profesorul de economie politică de la Veena Lorenz von Stein şi socialiştii Marx şi Lasalle.

Impresia mea este însă, că astăzi tocmai partea de dialectică Hegeliană în scrierile acestor oameni li se impută ca un motiv de eroare sau cel puţin de confuziune...

Iacă un lung răspuns la întrebările d-tale, şi e aşa de lung, fiindcă în asemenea materie ai totdeauna simţimântul că este cu deosebire grea o pricepere de oarecare exactitate, chiar pentru un om aşa de inteligent precum eşti d-ta. Deabia poţi pricepe o atmosferă intelectuală din propria ta înconjurime; dar mite una de acum 46 ani, transmisă şi filtrată prin alt cap!

Cu o prietenească strângere de mână

T. MAIORESCU

1) Această scrisoare răspunde la rugămintea pe care i-o făcusem din Berlin să-mi dea unele informaţii asupra atmosferei filosofice din epoca în care dânsul îşi făcuse studiile. I. P.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

BIBLIOTECA NAŢIONALĂ PERIODICE ROM.